

AVU: Dílo – Styl a dějiny

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[1990.1 \(pokračování v novém sešitu\) \(strojopis\)](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[1990.1 \(pokračování v novém sešitu\) \(strojopis\)](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 11. 12. 1990
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 11. 12. 1990

AVU: Dílo – Styl a dějiny

Příprava na 11. 12. 1990

90/153 – 90/154

901211

- 01 Pro uměl. dílo je podstatná jeho souvislost s jinými díly jako téhož autora, tak jiných autorů, se situací celého umění, se situací společnosti a s dějinami. Na této formulaci je asi polemice nejvystavenější slovo „podstatná“. Přesto na něm hodlám trvat.
- 02 Nemůžeme přehlédnout, že velcí umělci se vždycky vymezují vůči svým předchůdcům i mnohým současníkům kriticky a polemicky nejen mimo rámec své tvorby, ale především tvorbou. Nikoliv jenom, ba ani především není zdrojem napětí a konfliktů mezi různými tvůrci cosi osobního, co by se jen sekundárně přenášelo do tvorby, ale většina konfliktů má svůj zdroj právě naopak v uměleckém vidění a ve způsobu tvorby. Nejčastěji mluvíme o stylu.
- 03 Ve skutečnosti jde však o víc. Patočka jednou řekl, že univerzum uměleckých děl je univerzem hledání a zápasů (*Umění a ffe I*, 214 – 1978, samizd.) o způsob, „jímž historické lidstvo chápe podstatu a funkci umění“. Je pochopitelné, že již zde je půda připravená pro napětí a konflikty: málokdy je shoda mezi tím, jak podstatu a funkci umění chápou sami tvůrci, a mezi tím, jak je chápe společnost, resp. lidé a lidstvo.
- 04 Jistě musíme uznat, že chápání umění a jeho významu nemůže předcházet a ani nepředchází samotné umělecké tvorbě, ale je možné teprve jako reakce na ni. Ale to neplatí absolutně. Také umělci jsou „dětmi své doby“ a nemohou se zcela vymknout obecnému mínění – něco vždy sdílejí, i když to jsou nezřídka předsudky a omyly. (Většinou se týkají jiných oblastí života než samotného umění.) Už tím, že umělec svou tvorbou i mimo její rámec polemizuje s daným chápáním smyslu umění, se se svou dobou a se svou společností umělec nutně setkává.
- 05 Umělci se mezi sebou liší a dostávají se do konfliktu nejenom svou tvorbou a svým chápáním umění, nýbrž i ve svém vztahu ke společnosti i k době, přinejmenším pak k tomu, jak význam a poslání umění na rozdíl od nich chápe.
- 06 Konkrétně to znamená, že umělec buď vyhoví tomu, co společnost a doba od něho čeká, anebo že toto očekávání neakceptuje jako pro sebe závazné a odpoví na ně způsobem, který nejen neuspokojí, ale nejednou provokuje a pobouří. Někdy si to vše umělci usnadňují všelijakými náhražkami: vzezřením, ustrojením, způsobem života i silnými slovy a gesty. Ale nutně to proniká i do tvorby.
- 07 Společnost zase naopak na umění reaguje, tj. na takové umění, kterým se cítí být vyprovokována, urážena, zesměšňována apod. Často tomu bylo prostě jen proto, že onomu novému umění nerozuměli, že se jím cítili být zaskočení a znejistěni – a lidé propadali vášním, nejspíše založeným na jakési podivné xenofobii, kde těmi cizinci byli umělci.
- 08 V tomto smyslu zjišťujeme jakousi obdobu mezi nenávisť k filosofům ve starém Řecku, kamenováním proroků ve starém Izraeli a snadností, s jakou se dá vyvolat animozita a výbuchy odporu proti tzv. dekadentnímu umění, v Německu proti „entartete Kunst“, za stalinismu proti všemu modernímu atd. (obdobu najdeme i v jiných zemích a v jiných epochách).
- 09 Nemyslím si, že bych mohl podat uspokojivý výklad tohoto fenoménu ani jeho zařazení do širších kontextů. Zajímavé by mohlo být srovnání s novodobou přírodovědou, která na počátku také vyvolávala odpor a hrůzu a nezřídka vyústila do konfliktů, jež nebyly daleko

od pogromů (např. Diviš a jeho bleskosvod atd.). Hrůza ze samohybů, ať na páru, nebo s výbušnými motory, odpor k prvním leteckým pokusům atd. nebo dnes k jaderným elektrárnám, žižkovskému vysílači nejsou opravdu převoditelné jen na racionální důvody, i když těch zejména dnes nechybí.

- 10 Mnohem zajímavější výsledky se však zdá slibovat zjišťování kořenů odporu mezi generacemi nebo skupinami umělců nebo eventuelně kritiků. Mně samotnému se zdá, že v onom zmíněném sklonu umělců k extravagancím buď je, nebo přinejmenším může být něco podstatnějšího než umělcův protest proti danému stavu společnosti, proti bornýrovanosti (omezenosti, která si na sobě zakládá) nebo zase proti odlišnosti stylu nebo uměleckého vyznání. Pokud se neklamu, nejde tu vlastně hlavně a možná vůbec o umění, ale o životní orientaci a vposledu o pravost, opravdovost, pravdivost umělce a jeho díla.
- 11 Mám za to, že této stránce povahy spíše umělce než umění můžeme nejlépe porozumět na základě předpokladu, že umění je pro člověka vůbec (nejen pro tvůrce) životně důležité a že na něm záleží právě proto, že lidský život má v sobě cosi nesmírně závažného a důležitého. Umění představuje docela speciální způsob, jak člověk může spět k sobě, jak se může stávat sám sebou – anebo jak se sám sobě vytrácí a odcizuje. Pravdivost díla je tu přímo spjata s opravdovostí a pravdivostí lidského života. Neznám jiný, a tím méně lepší výklad tohoto fenoménu.